

Rapport:

**Håndverkstipendiat – NHU,
tekstil innen bunadtilvirkerfaget**

2008 – 2011

Foto: Mona Løking

Mona Løking

Forord

Disse tre årene som stipendiat har vært interessante og lærerike. Jeg har vært i inn og utland og besøkt museer og privatpersoner. Mange dyktige håndverkere har delt sin håndverkskunnskap, ved å overføre sine teknikker direkte til meg.

Museer har åpnet sine magasiner, og jeg har fått god informasjon og mulighet til å studere tekstilene.

Jeg vil først og fremst takke Norsk handverksutvikling- NHU ved Eivind Falk som ansatte meg som stipendiat i tre år. Jeg vil også takke alle de andre ansatte ved NHU, som alltid tok vennlig i mot meg og som bidro med svar på mine spørsmål.

Jeg vil videre gi en stor takk til Jon Fredrik Skauge, min faglige veileder, som har hjulpet meg med å få en større forståelse innenfor fagfeltet. Jeg har satt stor pris på våre samtaler og diskusjoner.

Tusen takk til Kirsti Krekling, museumskonsulent på Maihaugen, som hele tiden har vært der med innspill og som medhjelper i tekstilmagasinet på Maihaugen. Du har også gitt meg meget god hjelp ved å lese igjennom tekstene mine, og gitt gode tilbakemeldinger.

En riktig stor takk til alle som har åpnet dørene og hjemmene sine for meg og delt sin håndverkskunnskap med meg.

Takk til museer og deres ansatte for å ha tatt så godt imot meg.

Sist, men ikke minst en stor takk til min familie som har vært positive til all reisingen og tålmodigheten de har vist i forhold til arbeidet mitt.

Lillehammer, juni 2011

Mona Løkting

Innholdsfortegnelse

Oppstart, arbeidsområde og problemstilling	1
Danmark og Gudbrandsdalen	1
Studiet Drakt og samfunn 2 med avsluttende oppgave om skjortesnitt	2
Korsettsnøreliv fra Gudbrandsdal, Sør-Østerdalen og Hedemarken	3
På studietur til Stockholm	4
Olga Breivik, en bunadentusiast i Fana	5
Besøk i et tsjekkisk tekstilmagasin	5
Setesdalen med en alderdommelig draktskikk	6
Luer på Glomdalsmuseet	7
Registrering av tekstiler og sølv på gården Graffer i Lom	8
Nordisk draktseminar, Hälsingland, Sverige	9
Liv fra Sunnfjord	12
“Svartlugga” fra Mosjøen	12
Norsk institutt for Bunad og folkedrakt- NBF	14
Mønsteravtak av skinnplagg	15
Bunadseminar i Mandal	16
Nederland, med besøk i to draktområder der flere kvinner fortsatt bruker drakt til daglig	17

Kvinnebunad fra Telemark, beltestakk	19
Seminar i Oslo med workshop i skredderi	19
England, med tørrmuring,	
museumsbesøk og besøk hos firmaet Past Pleasures	21
Røros med søm av røroslue	26
Håndverksdagene, veileder og forskningsdagene	28
Formidling, presseoppslag og andre aktiviteter	30
Sammendrag	30
Til ettertanke	32

Oppstart, arbeidsområde og problemstilling.

Jeg startet mitt arbeid som stipendiat innenfor tekstil med bunad som fagområde høsten 2008. Så fram til tre spennende år, hvor jeg kunne fordype meg praktisk innenfor et meget spennende fagområde.

Bunadtilvirkerfaget er et fag som tar for seg mange håndverksteknikker som blir brukt i ulike bunader. Bunadene i seg selv har ulik historisk bakgrunn, som stiller ulike krav til tilvirkning, snitt og tilpassing.

Mitt ønske var å studere bunader som bygger direkte på en folkedrakttradisjon. Selve folkedrakttradisjonen i Norge ble svekket og forsvant på ulike tidspunkt. I tillegg er det svært få områder i landet hvor vi kan si, har hatt en typisk folkedrakttradisjon. Det vil si en klesskikk som har et tydelig avvik fra samtidens mote. De fleste områder i Norge har hatt en klesskikk som i større eller mindre grad har vært påvirket av datidens mote i Europa. Da snakker vi verken om motedrakt eller folkedrakt, men et sted midt imellom, nemlig folkelig mote.

Temaet jeg ønsket å fordype meg i var snitt, tilpassing og sømteknikker brukt i bunader, der jeg ville gå tilbake til folkedraktene og studere disse. Siden arbeidsområdet ikke skulle være geografiske avgrenset, måtte jeg plukke ut enkelte områder jeg ønsket å se nærmere på.

Det mest naturlig var å studere områder der draktene avvek fra hverandre og hadde en ulik historisk bakgrunn.

Danmark og Gudbrandsdalen

Etter å ha fulgt en kursrekke med søm av folkedrakter i Danmark i flere år, stod siste ukesamling igjen, og det var her jeg startet min stipendiatperiode. Dette er kurs som går på praktisk tilvirkning av danske folkedrakter. Teknikker brukt i drakter fra perioden 1750 – 1850 der det er brukt kun håndsøm. Teknikkene er mer eller mindre de samme som vi finner igjen i norske folkedrakter fra samme periode.

Etter å ha avsluttet kursene i Danmark tok jeg turen til Vågå og Valbjør, der jeg besøkte Gunhild og Leif Løchen.

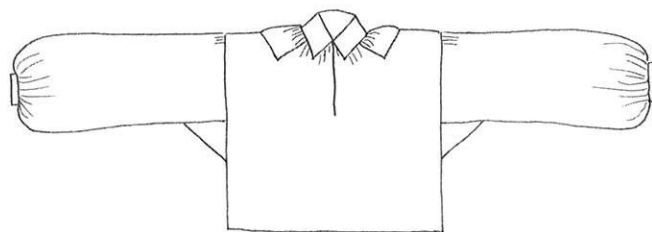
Foto: Mona Løking

Her på gården befant det seg en del rondastakker som jeg fikk målt opp og studert snittet på. I tillegg var det en god del andre tekstiler som forklær, skjorter og stivatørklær. Dette var et spennende møte med to personer som hadde god håndverkskunnskap og kunne mye om historien i Gudbrandsdalen.

Studiet Drakt og samfunn 2 med avsluttende oppgave om skjortesnitt

Som en del av stipendiatperioden tok jeg delfaget Drakt og samfunn 2, som arrangeres av Bunad og folkedraktrådet, nå Norsk institutt for bunad og folkedrakt, og NTNU i Trondheim. Studiet gikk over tre ukesamlinger med innlevering av gruppeoppgaver samt ei avsluttende oppgave.

Som avsluttende oppgave ønsket jeg å studere nærmere en type skjortesnitt brukt i folkedraktene og videreført i bunadene over store deler av landet.

Jeg ønsket å gjøre deler av

undersøkelsen praktisk ved å sy skjorter med avvik i samme snitt og ulikt materiale. Når det gjelder materiale, var det lin og bomull, i ulike kvaliteter. Noe av grunnen til at jeg ønsket å studere skjortesnittet nærmere, var kommentarer jeg fikk i forbindelse med søm og salg av bunadskjorter, der kundene ofte bemerket at fasongen ikke var god.

Snittet jeg studerte nærmere var skjorter med innfelt rektangulært skulderstykke. Skjorter av denne typen har tradisjonelt blitt brukt over store deler av landet, men også i nabolandet Sverige, mens i Danmark er skjorter med denne type snitt ukjent.

Her i landet har jeg sporet snittet tilbake til midt på 1700- tallet, men senere har jeg fått informasjon fra England om at de kjenner til typen snitt tilbake til 1500- tallet og kanskje tidligere. Brukt i dag som bunadskjorte, er snittet meget vanlig over store deler av landet.

Studiet om kunnskap og bruk av denne skjortetypen ble ikke geografisk avgrenset i min oppgave, så jeg var i kontakt med håndverks- og tekstilmiljøet fra Finnmark i nord til Agder i sør. Interessant var det at denne typen skjortesnitt enten brukt tradisjonelt eller som bunadskjorte, var godt kjent.

Jeg startet skjortestudiet med å registrere skjortene i tekstilmagasinet på Maihaugen, og i

Foto: Mona Løking

tillegg ble skjortene på Graffer i Lom, registrert. Under registreringen ble også alle mål tatt, for å kunne sy nye skjorter. Jeg gikk igjennom registreringskortene av skjorter i Bunad- og folkedraktrådet.

Mange av disse hadde ikke de dataene jeg hadde behov for, og kunne derfor ikke

brukes som grunnlag for vurdering i min oppgave. Derimot registreringer gjort av Olga Breivik på skjorter i Hordaland inneholdt relevante data.

Det jeg ønsket å studere ved å registrere store mengder av en type folkedrakt- / bunadskjorter var å se om størrelsen på skulderstykket og dens plassering hadde noen å si for skjortens tilpassing på kroppen. Jeg sydde derfor flere av denne typen, men plasserte skulderstykket ulikt, som på originalskjortene. Jeg varierte også størrelsen på skulderstykket og vidden på skjorta. Skjortene prøvde jeg på to personer med meget ulik kroppsfasong. Resultatet var overraskende, da begge personene syntes samme skjorte var mest behagelig å ha på kroppen. Som formidlingsform for denne oppgaven brukte jeg foredrag med power point presentasjon og oppgaven med rapport ble innlevert under tittelen: "Fra folkedrakt- til bunadskjorte".

Korsettsnøreliv fra Gudbrandsdal, Sør-Østerdalen og Hedemarken

Korsettsnøreliv har vært en type draktmateriale som har fulgt meg gjennom hele stipendiatperioden. Det startet i slutten av september 2008 med at jeg var sammen med min veileder Jon Fredrik Skauge og Bjørn Sverre Hol Haugen fra Hedemarksuseet, på Glomdalsmuseet for å studere blant annet korsettsnøreliv. Dette var

Foto: Mona Løking

liv fortrinnsvis fra Sør-Østerdalen og disse ble registrert, målt og mønster ble avtegnet. Senere sydde jeg modeller etter disse mønstrene. Oppjusterte mønstre og tilpasset det til en person. Dette ble sydd så likt originalmaterialet som mulig.

Håndsøm med vokset lintråd og materiale i ulldamask, fôr av linlerret og kantet med skinn. Senere ble korsettene i tekstilmagasinet på Maihaugen registrert, og mønstre ble tatt av.

Her brukte jeg ulike metoder for mønsteravtak, både med lerret og ved å legge plagget direkte på papir og tegne rundt. Senere har mønstrene på korsettsnørelivene på Hedmarks museet også blitt avtegnet og til sammen har tre liv blitt sydd.

Spennende har det vært å se likhetene, men også forskjellene på snitt og tilvirking i de ulike områdene. Hedemarken har kanskje de mest “profesjonelle”, men livene i Gudbrandsdalen er de mest fantasifulle og kreative med stikninger der akantusmotiv kan anes.

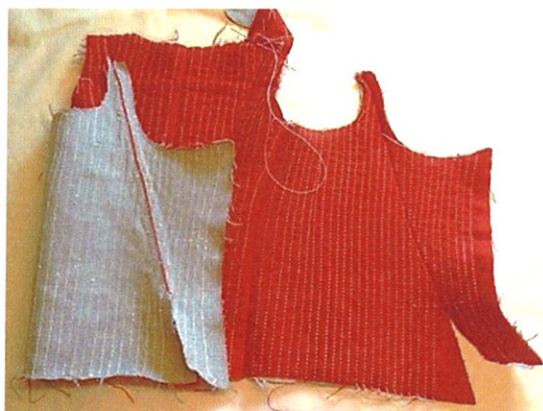

Foto: Mona Løking

Ved utarbeidelse av mønster og søm av livene var det lærerikt å se at i denne typen plagg var det viktig ikke å legge til ledigvidde. Her måtte faktisk plagget være noen centimeter mindre enn målene til personen som skulle bruke det.

Mål ble tatt av personer som ønsket selv å sy et korsettsnøreliv, og mønster ble utarbeidet til riktig størrelse.

Senere har jeg også fått studere korsettliv i England, men da snakker vi om “moteliv” i en helt annen utførelse og med et annet snitt.

På studietur til Stockholm

Veileder Jon Fredrik Skauge hadde organisert en spennende tur til Stockholm, der vi blant annet besøkte Klädkammaren på Skansen, Nordiska Museet og Livrustkammaren. I tillegg var vi på besøk hos Laila Duran som kopierer historiske stoffer av bomull og av silke, og får disse produsert i India.

På Klädkammaren fikk jeg være i to dager og lære litt om

hvordan de arbeider med å holde hele Skansen med tidsriktige klær. I tillegg fikk jeg en innføring i konstruksjon av folkedraktliv fra Rättvik og innprøving av mannsbunad.

På Nordiska Museet fikk jeg se og høre en del om svenske folkedrakter og deres drakthistorie. Besøket i Livrustkammaren var meget interessant, med utstilling av de kongelige draktene tilbake til 1500- tallet.

Foredrag om klær fikk jeg også med meg på Nordiska museet, der Bo Lønnqvist presenterte sin bok “Maktspel i kläder”.

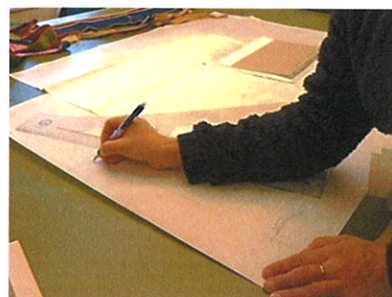

Foto: Mona Løking

Det er viktig og interessant å få et innblikk i hva som skjer innenfor fagområdet også i våre naboland. Skansen som er verdens eldste friluftsmuseum, er et godt eksempel på hvordan det er mulig å ivareta drakttradisjonen gjennom tilvirking og formidling. Arbeidet med draktene står Klädkammaren for, der de blant annet kopierer folkedrakter som blir brukt av Skansen sine guider. Draktene er sydd tradisjonelt og de blir satt inn i en tradisjonell sammenheng i museet.

Olga Breivik, en bunadentusiast i Fana

En ukes opphold i Bergen ga et godt innblikk i draktene fra Nordhordland og folkedrakttradisjonen i Fana. I tillegg besøkte jeg Bevaringssentret på Salhus, hvor de restaurerer gamle tekstiler. Jeg besøkte også Osterøymuseet på Gjerstad, like utenfor Bergen. På Osterøymuseet var det satt opp en fin utstilling med drakter fra Nordhordland.

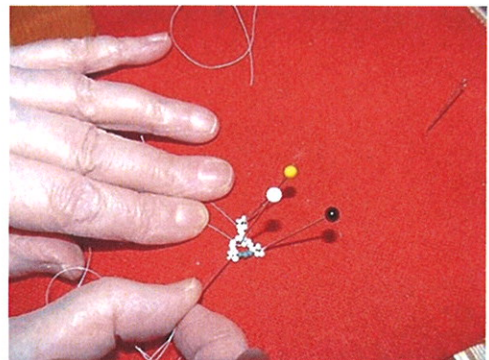

Foto: Mona Løkting

To dager var jeg i Fana hos Olga Breivik.

Der fikk jeg demonstrert og prøvd meg på perlesøm, i tillegg fikk jeg et innblikk i søm av fanabunad til mann og kvinne. Olga hadde meget god historisk kunnskap og kunne fortelle mye om folkedraktskikken i Fana, en draktskikk som har vart like inn i vår tid.

Olga hadde også gjort et omfattende registreringsarbeid av skjorter i området. Dette var skjorter med innfelte rektangulære skulderstykker, som jeg studerte i forbindelse med min oppgave i Drakt og samfunn 2.

Jeg fikk kopier av hennes registreringer, noe som var til stor nytte i forbindelse med min oppgave. Olga hadde også beskrivelse av eldre mønstre og en teknikk for gradering av disse.

Besøk i et tsjekkisk tekstilmagasin

Foto: Mona Løkting

Muligheten til å besøke Tsjekkias tredje største tekstilmagasin var både interessant og nyttig. Magasinet lå utenfor byen Roznov, nærmere bestemt i Frenstat og har en stor samling drakter / tekstiler, spesielt fra dette området i Tsjekkia. Interessant var det å se de ulike stoffene som var i draktene, snittene og håndverksteknikkene som var brukt ved framstilling av

plaggene. I tillegg til eget studie av blant annet skjorter, stakker og liv, fikk jeg en fin orientering om draktskikken i

området. Jeg fikk også gå i dybden på de nydelige skjortene som var på museet. Jeg målte opp og lagde skisser, dette var data som jeg kunne bruke i oppgaven ved studiet Drakt og samfunn 2. Det var også interessant å se at disse skjortene hadde mye til felles med skjortene i Setesdalen.

Mange av de eldste draktdelene bestod av stoffer som hadde mye til felles med stoffer brukt i norske folkedrakter.

I tillegg til to dager i tekstilmagasinet besøkte vi museets julemarked, hvor det ble presentert flere typer håndverk.

Foto: Mona Løking

Setesdalen med en alderdommelig draktskikk

Foto: Mona Løking

Meget god opplæring har jeg fått i Setesdal, hos fagpersonen May-Lis Flateland. I tillegg til May-Lis har tradisjonsbærer Ingebjørg Vegestog Homme kommet med all sin gode kompetanse, som hun hadde fra sin mor og bestemor. Ingebjørg er setesdøl og har drevet et omfattende draktarbeid i bygda. May-Lis er innflytter, men har bodd over 30 år i Setesdalen,

der hun har arbeidet med veving av bånd og søm av bunader.

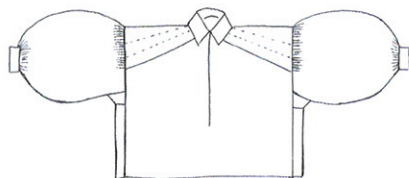
I tillegg er hun en dyktig rosemaler.

Tilsammen tre uker tilbrakte jeg i Setesdalen hvor jeg fikk innblikk i hvordan setesdalsbunaden blir sydd i dag. I løpet av disse tre ukene og med en del hjemmearbeid, sydde jeg en understakk og ei kvinneskjorte. Jeg fikk lære en god del om tilpassing av denne bunaden, som består stort sett av linninger og seler i tillegg til stakkestykkene. Om bunaden verken har snitt eller fasong som krever mye utforming, er det normer og regler for hvordan den skal sitte.

Det er også regler for hvilke håndverksteknikker som skal brukes ved produksjon.

Dette var mitt første møte med tradisjonsbærer og fagperson, som skulle lære meg om teknikker brukt i for meg en ukjent bunad. Det jeg her erfarte var viktigheten av å ha en fagperson som instruktør, som kunne gi meg direkte opplæring i tilvirking av denne bunaden. Dette var kunnskapsoverføring jeg ikke kunne fått ved å lese en bok om setesdalsbunaden. Det hadde heller ikke vært lett å lære seg dette ved å studere gamle drakter.

Setesdal har en draktskikk i ubrutt tradisjon. Det vil si at klærne folk i Setesdalen har brukt i generasjoner, gikk direkte over til å bli brukt som bunad. Dette gjelder spesielt på kvinnesiden, der det ser ut som snittet har vært tilnærmet uendret. Noe forandring har nok

skjedd også her, men mest når det gjelder pryding av drakta. Dette gjelder både selve drakta, men også skjortene. Kvinneskjorta fra Setesdalen har et snitt helt ulikt snittet i andre bunadskjorter i Norge.

Vil tro at dette er endringer som har skjedd på grunn av at drakta har vært i bruk over en veldig lang periode og noe motepåvirkning har også nådd fram her. Dette mener jeg gir utslag blant annet i skjortesømmen og snittet på kvinneskjortene som har blitt mer fasongsydd.

I Setesdalen er også benevningene på ulike teknikker og plaggdeler helt spesielle. Det virker som om de her har et eget vokabular når det gjelder draktdelene og teknikkene som er brukt til å framstille dem.

Foto: Mona Løking

Luer på Glomdalsmuseet

Jeg har ved flere anledninger besøkt Glomdalsmuseet for å se på tekstilene på museet.

Ett av besøkene var for å studere luer brukt på slutten av 1700-tallet. Tidligere hadde jeg tatt mønster av korsettsnøreliv, og jeg hadde behov for ei lue fra samme område og samme periode. Jeg visste også at tekstilmagasinet på Glomdalsmuseet hadde luer, men uvisst var det om luene som var der kunne passe i alder. I tillegg til livet hadde jeg også sydd et tidsriktig skjørt. Begge disse plaggene er sydd av ulldamask fra Mandal veveri.

På Glomdalsmuseet traff jeg igjen Sigrid Løken, og hun tok meg med i tekstilmagasinet. Der fant vi fram til tidsriktige luer. Luene var av silke og i fellesskap tok vi av mønsteret av et par av dem. Jeg har i ettertid sydd den ene lua i brosjert silke med linfôr og mellomfôr av stry/hamp. Hele lua er sydd for hånd, som originalen.

Disse plaggene, lue, liv og skjørt er presentert i Magasinet Bunad Nr. 3, september 2009 sammen med en damaskkjøl fra Gudbrandsdalen, som jeg også har kopiert etter en tradisjonell livkjole fra dalen.

Sigrid Løken tegner av luemønster på rutepapir.

Foto: Mona Løking

Registrering av tekstiler og sølv på gården Graffer i Lom

Sammen med Kirsti Krekling fra Maihaugen besøkte vi gården Graffer i Lom. Der har vi vært i tre omganger, først for å registrere skjorter, så for å registrere det som finnes av annet folkedraktmateriale på gården og den tredje turen for å registrere gammelt draktsølv.

Når det gjelder folkedraktplaggene som befinner seg på Graffer, er disse i meget god forfatning, og det var et interessant, men tidkrevende arbeid der alle draktdelene ble fotografert og detaljert dokumentert med stoff- og trådtype, sømteknikker og snitt.

Vi registrerte blant annet to ernevester av

Foto: Mona Løking

hjemmevevet stoff, nydelig brodert, to gråvester av vadmél med flotte utsyinger. Det var skjørt, liv, tørklær, luer, silkevester, knebukser og den kjente grafferstakken. Alt ble grundig fotografert og dokumentert.

Vi fikk se og dokumentert et til da ukjent silketørkle med silkebroderi. Ubrukte sølvkniplinger og strikka hvite bomullsvotter. Nå er det aller meste registrert og fotografert.

I tillegg tok jeg av mønster av både liv og mannsvest. Det ser ut til at folkedraktplaggene på Graffer består både av hjemmevevde prydede stoffer og importerte stoffer i silke, kallebank, ulldamask, skjegg og klede.

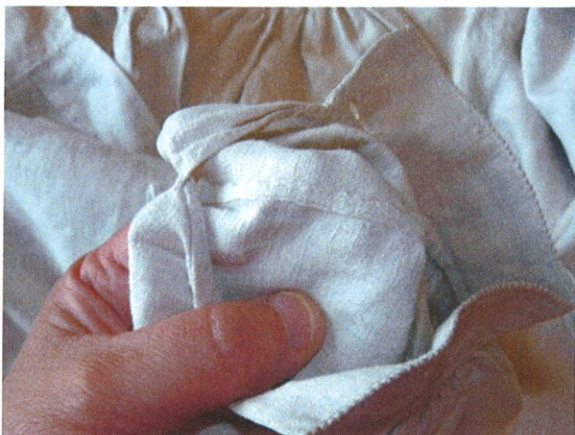

Foto: Mona Løkting

Graffer har også flere flotte skjorter av lin med hvitsømsbroderi med vegetabilsk mønster.

Alle skjortene hadde innfelt rektangulært skulderstykke og rikt rynket rundt halsen. Denne type snitt fantes både i manns- og kvinneskjortene. Til sammen registrerte vi seks skjorter, to av disse skjortene var mannskjorter, en av lin og en av bomull.

De andre fire var kvinneskjorter alle av lin.

Sølv brukt til draktene finnes også på gården, søljer, sko- og knespenner.

Det spesielle var at sølvet i søljene var hvitt og ikke oksydert som mye av sølvet brukt til gudbrandsdals bunadene er i dag.

Nordisk draktseminar, Hälsingland, Sverige

Nordisk Draktseminar blir holdt hvert tredje år i et av de nordiske landene, Island, Finland, Danmark, Sverige eller Norge. Hvert land har anledning til å delta med i snitt tolv representanter. I år var det Sverige som var vertskapsland for seminaret, og tema var "Särart og likformighet. Folklig dräktkultur med och utan lokal särregel".

Alle landene hadde foredragsholdere med bakgrunn i temaet for sitt land. I løpet av uka fikk vi også en rundtur i Hälsingland blant annet for å se på ulike folkedrakter. Vi besøkte flere typiske Hälsingegårder og linveveriet Växbo Lin.

På seminaret og utfluktene var det mulig å kjøpe litteratur som omhandlet tekstil og drakt og materialer bruk til fremstilling av bunader, i tillegg til eldre originale draktdeler.

Dette var ei aktiv uke hvor jeg ble mye bedre kjent med draktene i de andre nordiske landene og nettverk ble stiftet.

En pen bukett bunadskledde representanter på nordisk draktseminar Hälsingland, Sverige 3. – 7. august 2009. Her er det representanter fra; Finland, Island, Danmark, Sverige og Norge,

Liv fra Sunnfjord

Høsten 2009 besøkte jeg Ann Lundekvam fra Sande i Sunnfjord en uke. Ann jobber til daglig på Audhild Vikens Vevstue i Førde der hun syr og tilpasser bunader. Ann har også vært med å rekonstruere sunnfjordsbunaden, hvor det er gjort et grundig og godt arbeid med å få fram drakttradisjonen i Sunnfjord i begynnelsen av 1800-tallet. I tillegg har hun hatt en mengde bunadkurs i egne lokaler.

Foto: Mona Løkting

Bunaden fra dette området, selv om den bygger på en tradisjon fra tidlig 1800-tall, har et meget alderdommelig trekk, kanskje helt tilbake til renessansen. Dette kan vi se i den tettsittende halsutringningen og brede skuldre, i tillegg til båndpryden, spesielt på ryggstykket.

Jeg fikk lære å sy og tilpasse livet til denne bunaden, hvor alt er gjort for hånd. Jeg fikk også se hvordan justeringene av mønsteret ble gjort for å tilpasses individuelle mål.

Foto: Mona Løkting

Foto: Mona Løkting

Dette er mønster tatt av et origalliv, som blir tilpasset dagens bunadbrukere. Snittet av disse livene er spesielle ved at for- og bakstykke henger sammen på skuldra og innrettes med et snitt der. Det har i tillegg sømmene på plass i siden, hel rygg og er åpen i forkant. Tilpassingen skjer på skuldrene og i sidene. I tillegg justeres buen over bysten ved å sy inn en holdningstråd i sømmen midt foran.

Jeg erfarte også her at det var viktig å lære tilpassing av denne typen liv av en fagperson som hadde lang erfaring innenfor akkurat denne bunaden. Viktig var det også at Ann hadde studert originalmaterialet. En uke går fort, derfor var det livet jeg konsentrerte meg om å få sydd og tilpasset. Det skulle også broderes maljeklut med korssting, som skulle sys på i forkant.

Jeg fikk allikevel tid til en innføring i hvordan foldene på skjørtet blir merket opp og presset.

Foto: Mona Løkting

Etter at pressingen var gjort, ble hele skjørtet lagt under press, for at foldene skulle bli permanente.

I tillegg til å se og lære bunadtilvirking fra Sunnfjord, fikk jeg også være med til Sunnfjord Museum, der originalmaterialet for bunaden befinner seg. Her var det både manns- og kvinnetøy og spesielt mange liv, hvor alle hadde tilnærmet likt snitt. Plassering av båndene var den samme, mens stoffene varierte. Jeg fikk også et inntrykk av hvor godt disse livene var kopiert til bunad, både når det gjaldt stoffer, snitt og sømteknikker.

Tradisjonelle liv fra Sunnfjord Museum og i privat eie.

Foto: Mona Løkting

“Svartlugga” fra Mosjøen

“Svartlugga” er et fottøy, som har vært brukt vinterstid i alle de nordligste fylkene. Dette er en tradisjon som nå har gått mer eller mindre ut av bruk, men fortsatt er det noen som kjenner til tilvirkingen av disse. En av disse er Bjørghild Digermul som bor i Mosjøen. Bjørghild er født i 1927 på Høyenes i Vefsnfjorden og lærte tidlig å lage “lugga”.

Foto: Mona Løkting

Jeg var så heldig å få komme og besøke Bjørnhild, være hos henne noen dager for å lære å lage “lugga”.

Dette lette og varme fottøyet passer utmerket å bruke på tørt, kaldt snøføre. “Svartlugga” ble brukt både til fjøs- og kirkebesøk, kunne Bjørghild fortelle. Det vanket alltid nye lugga til jul og de som ble slitt, ble bøtt.

“Svartlugga”, er som navnet sier, tradisjonelt alltid svarte. De består av en strikka sokk, som er “akkurat passe” tovet. Det er viktig ikke å tove skaftet for mye, da blir elastisiteten borte, og “luggen” blir vanskelig å trekke på. For å få tovet sokkene med det lange skaftet, må garnet disse strikkes i være av ren ull. Sålene som blir sydd på består av flere lag vadmél.

Jeg hadde sticket og tovet sokkene hjemme, etter anvisning fra Bjørghild, før jeg reiste til Mosjøen.

Når jeg da skulle fortsette arbeidet med “lugga”, fikk jeg låne en trelest i passe størrelse, av Bjørghild. Denne trakk jeg strømpen på og festet øverst. Klipte så til den første sålen, som besto av et godt valket ullstoff for eksempel et tovet ullplagg. Overdelen av lesten, “kalosjen” blir sticket på, før det blir lagt på flere lag med såler og aller ytterst, “klikker”, som består av tå- og helklikk.

Alle lagene blir sticket på for hånd. Dette er et forholdsvis hardt arbeid for fingrene, og derfor er det viktig å bruke fingerbøl.

Jeg fikk sydd en “svartlugg” under kyndig veiledning av Bjørghild Digermul, mens jeg var i Mosjøen. Den andre sydde jeg da jeg kom hjem for å få et par.

Jeg er veldig glad jeg fikk lære den tradisjonelle måten å sy svartlugga på. I dag er det videreutviklet luggesyng, der snittet og tilvirkingen er fornyet og delvis endret. I tillegg har andre farger og prydingar blitt innført.

Foto: Mona Løking

Foto: Mona Løktig

Norsk institutt for Bunad og folkedrakt- NBF

Besøkte det som tidligere het Bunad og folkedraktrådet, nå Norsk institutt for bunad og folkedrakt. Der var jeg i en treukers periode og fikk et lite innblikk i hva som er instituttets arbeidsoppgaver. Jeg fikk opplæring i “rammegradering”, noe jeg har fortsatt og jobbe med senere. Fikk også se og lære litt om hvordan instituttet prøver ut lerretsmodeller i ulike størrelser.

Foto: Mona Løktig

Prøvde også å gjøre litt nytte for meg mens jeg var der, ved å skanne foto og legge disse inn digitalt. I tillegg registrerte jeg plaggdeler og la disse inn i primus, en database for museer.

Senere fikk jeg være med NBF på registreringsarbeid i Setesdalen. Der var vi en uke og

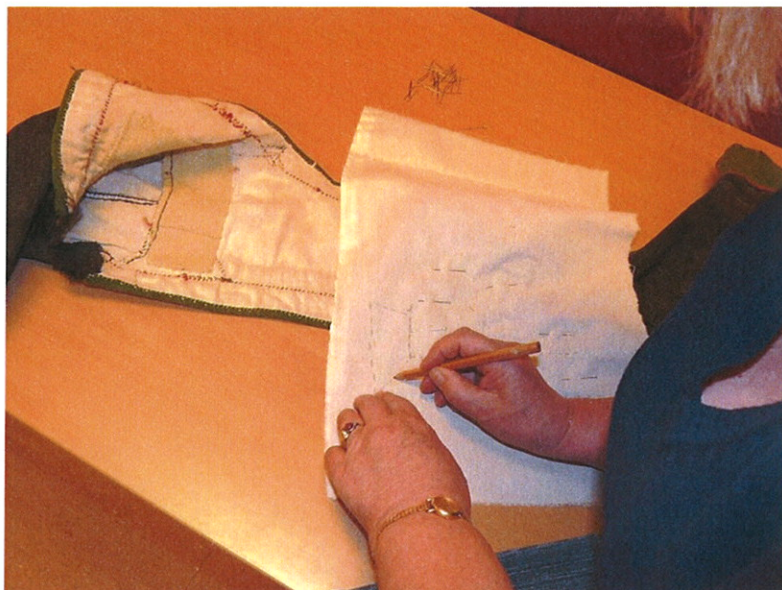

Foto: Mona Løkting

registrerte folkedraktplagg i privat eie. Dette var for meg veldig interessant, siden jeg hadde en opplæringsperiode der tidligere. Nå fikk jeg se og være med å registrere både manns-, kvinne- og barneklær. Noen av klærne var sydd bare for hånd og kunne dermed være fra rundt 1850, eller tidligere. Bevarte klær, sydd kun med håndsøm i Setesdalen

er ikke så vanlig. Her som draktskikken har vært tilnærmet uendret til langt ut på 1900- tallet, har klærne som regel blitt utslitt, og når symaskinen kom, ble den tatt i bruk også her. Ved registreringsarbeidet ble stoff, teknikker og snitt i plaggene registrert og notert. Senere ble disse notatene ført inn i Primus. Det ble også tegnet av mønster på noen av disse plaggene.

Alt dette var nyttig og interessant arbeid, som jeg lærte mye av.

Ved alle besøkene i Setesdalen har jeg vært så heldig å få besøke Setesdalsmuseet som ligger i Valle. Her har jeg også fått studere folkedraktplagg, og ved registreringsarbeidet med NBF var museet basen for etterarbeid. Her ble mønstrene tegnet av, og registreringene som var gjort ute i feltet, lagt inn i Primus.

Mønsteravtak av skinnplagg

Jeg tilbragte tre dager på Sverresborg, Trøndelag folkemuseum med å ta av mønster.

Mønsteret ble tatt av skinnklær, bestående av vest, trøye og knebukse, der alle delene var fra samme person og mest sannsynlig brukt sammen og samtidig. Skinnen var muligens av elg, og mønsteravtaket her var noe annerledes enn mønsteravtak på vevde tekstiler der det finnes en trådretning å forholde seg til. Mønsteret ble tegnet av ved hjelp av lerret og alle plaggdelene kan være fra tidlig 1800- tall.

Foto: Sverresborg

Jobben var et oppdrag og ble utført sammen med min veileder Jon Fredrik Skauge. Senere ble alle de avtegnede delene overført til papir og sydd av lerret. Jeg tok med meg mønstrene hjem og justerte de til større størrelser ved bruk av "ramme".

Endringer i størrelser ved bruk av ramme er en metode der de avtatte mønsterdelene blir lagt inn i en oppteignet ramme, der rammemålene tilsvarer plaggets mål. Inne i rammen blir mønsteret delt opp i mindre firkanter etter et visst system. For å lage for eksempel et større mønster, blir det tegnet en ny større ramme der alle firkantene som nå er klippet fra hverandre blir plassert. Streker fra originalmønsteret blir forlenget og justert, og vi har et nytt mønster i en større størrelse.

Bunadseminar i Mandal

Deltok på helgeseminar om folkedrakt og bunad i Mandal, med omvisning i draktutstillingen: *"Fremmed sus i serken"*. Utstillingen bestod av folkedrakter fra området, inndelt i ulike tidsperioder. Den inneholdt flotte broderte sjal, draktdeler i nydelige importerte stoffer og en brudedrakt fra tidlig 1800-tall, som Husfliden Mandal hadde brukt som kilde ved sitt rekonstruksjonsarbeid. Flere interessante foredrag fikk vi presentert i løpet av helga. Blant annet:

"Kontakten mellom Europa og Agder, 1750 – 1850" ved museumsstyrer ved Vest-Agder museet, Kristiansand, Jan Henrik Munksgaard. *"1700- og 1800-talls motedrakt – et kunstuttrykk skapt av tekstilmateriale fra fjern og nær"* og *"Broderiet på 1800-tallet"*,

ved førstelektor Kirsten Røvig Håberg ved Avdeling for estetiske fag i Oslo. **Anne Christine Syversen** fortalte om forkletradisjonen i Vest-Agder. Vi fikk også et foredrag om det meget spesielle brudehodeplagget brukt i dette området. Hodeplagget som består av blant annet fjær og perler:

"Hodebunad brukt i Vest-Agder", og *"Fra krone til Reisle"*. Helgen ble avsluttet med et foredrag om: *"100 år med Vest-Agderbunaden"*.

I tillegg presenterte Husfliden Mandal sine bunader og det omfattende rekonstruksjonsarbeidet de hadde gjort de siste årene.

Foto: Mona Løking

Nederland, med besøk i to draktområder der flere kvinner fortsatt bruker drakt til daglig

Andrea Tebbelhoff tok meg med til sitt fødeland, Nederland. Andrea bor i Norge der hun er lærer. Hennes foreldre er nederlandske og bor rett innenfor grensen til Tyskland. Det var hos dem jeg bodde under mitt besøk.

Grunnen til at jeg ønsket å besøke dette landet midt i Europa for å se på folkedrakter, er at det finnes flere områder i Nederland der enkelte kvinner fortsatt bruker draktene til daglig. Siden jeg kun skulle være der i tre dager, hadde Andrea gjort avtaler i to ulike områder, **Staphorst** og **Spakenburg**

Første området jeg besøkte var Staphorst. Her skulle vi møte ei eldre dame, Aaltje Troost og hennes mann

Henrik (Henk). Det var Henk som tok i mot oss, ikledd tradisjonelle tresko. Huset de bodde i besto av små rom og med fjøset bygget inn til hovedhuset. Mellom disse var det et mellomrom hvor Aaltje hadde et lite utsalg av blant annet gamle draktdeler. Dessuten hadde hun andre gjenstander hvor det var malt på små prikker, noe som også ble brukt i draktdelene, lue og "kraplap". Klærne skilte tydelig på farger i forbindelse med sorg og glede. Graden av sorg var også gradert. Mange av draktdelene ble holdt sammen med knappenåler og sikringsnåler. Aaltje demonstrerte for oss hvordan hun kledde seg. Da var også måten å legge håret på viktig. Hodeplagg i form av lue hvor det var påtrykt små malingsprikker i flere farger som rødt, gult og grønt, var en del av drakta. Lua som var knytt under haka og gikk ned i en spiss foran, var den samme også ved sorg, men da var de malte prikkene i ulike blåfarger.

Til pent eller fest ble det brukt andre typer luer. Her ble det også festet på et spesielt "ørejern" i metall, dette var festet rundt hodet og gikk i spiraler foran ørene.

Foto: Mona Løkting

Dagen etter satte vi kursen for Spakenburg, som ikke ligger langt fra Amsterdam. Dette var også en landsby, men kanskje litt mer moderne og draktskikken var også annerledes.

Her ble vi møtt av en dame som også gikk med drakt til daglig. I denne drakta ble flere av delene også festet med knappenåler og sikkerhetsnåler.

“Kraplap”- skulderstykket er en del av drakta, og den var så sterkt stivet med en type pulverstivelse at det virket som den var fôret med stiv pappskive.

Måten å sette opp håret på, var også her veldig viktig, men hodeplagget var lite og satt bak i nakken.

I Spakenburg besøkte vi også en kirke som blant annet fungerte som lager for gamle draktdeler og var et museum på sommertid. Her ble Andrea kledd opp i drakt fra dette området.

Foto: Mona Løkting

Kvinnebunad fra Telemark, beltestakk

På Norsk Folkemuseum i Oslo jobber Kari-Anne Pedersen, der jeg møtte henne.

Kari-Anne har skrevet boken “ **BUNAD OG FOLKEDRAKT Beltestakk før og nå**”. En bok som omhandler kvinnebunader fra Telemark, med spesiell vekt på beltestakken.

For meg var det interessant å få en innføring i beltestakkens snitt og dens tilpassing på kroppen. Da var det spesielt livet jeg ønsket å se nærmere på.

Jeg var sammen med Kari-Anne både på museet, der jeg fikk se historiske dokker kledd i telemarksdrakter, men jeg var også hjemme hos henne, der hun prøvet en beltestakk på en kunde.

Livet på beltestakken har økt i størrelse med årene. De tidligste stakkene hadde små nette liv, som var meget korte, før 1850 var allikevel ryggene forholdsvis brede.

Jeg tegnet av liv på beltestakken mens jeg var hos Kari-Anne, mønster som jeg senere har brukt til søm av to liv.

På telemarksliv skjer all innretning på skulder og i sidene.

Pryding av livene har endret seg opp gjennom historien. Selve livet har snitt som en “H” og i ryggen har livet båndpryding, som syvtall eller buer. Disse båndene kalles “meier”. I dag blir mye av beltestakken sydd på maskin, men før 1850 ble de sydd for hånd.

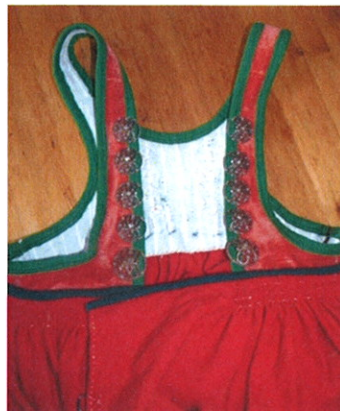

Foto: Mona Løking

Seminar i Oslo med workshop i skredderi

Prøverommet er teatersystemenes nettverk, der det blant annet holdes kurs.

Kurset startet med seminar på torsdag, hvor ulike foredragsholdere holdt foredrag i forhold til kostymer. Ca. 100 personer deltok på seminaret som var i Den Norske Opera & Ballett, Formidlingssenteret. Der vi først ble ønsket velkommen av adm. direktør ved Den Norske Opera & Ballett, Tom Remlov. Praktisk informasjon om programmet og workshop ga leder for Prøverommets styringsgruppe, Fredrik Glans.

Innlegg av Trine Sander, kostymesjef ved Det Kongelige Teater i København om materialer, leverandører og skredderi.

Foto: Mona Løking

Etter pausen fikk vi et kunstnerisk innslag i form av dans, så fortsatte Norbert Tlusti fra Atelier Renato i Wien et foredrag om fjær med historikk, bearbeiding og demonstrasjon av teknikker. Gunnar Kristiansen hadde et foredrag om herreklær fra 1960 – 2000.

“En kostymedesigners utfordringer og oppgaver”,

foredrag ved scenograf / kostymedesigner Kari Gravklev. Seminaret ble avsluttet ved Elisabeth Wennesland fra prøverommets styringsgruppe.

Fredag og lørdag ble gruppen delt for å arbeide i ulike workshop som vi allerede hadde meldt oss på tidligere.

Jeg hadde meldt meg på kurs nr. 3:

En skreddersydd herrejakke. Dette kurset skulle foregå i Den Norske Opera & Ballett, med kurslærer **Magnus Tougaard** fra Det Kongelige Teater i København. Kurset tok for seg arbeidsprosessen fra måltaking, mønsterkonstruksjon, tilskjæring og søm. Først presenterte Magnus seg og fortalte litt om veien han hadde gått fram til i dag.

Foto: Mona Løking

Vi fikk en generell innføring i herrejakke og deretter skulle vi jobbe selvstendig, men med veiledning.

Vi tok mål av hver vår byste, utarbeidet mønster,

klipte stoff, fôr og innleggsstoffer. Fikk innføring også i pressing og damping. Arbeidsoppgavene var ganske omfattende, og ingen greide å bli ferdig, men Magnus hadde utarbeidet et godt kompendium som det går an å fortsette å jobbe etter. Dette var et interessant kurs med mye repetisjon og noe nytt.

Disse dagene i Oslo har vært lærerike, selv om det er litt på siden av mitt fagområde.

England, med tørrmuring, museumsbesøk og besøk hos firmaet Past Pleasures

Dette var en interessant og lærerik tur, som startet med sosialt og godt samarbeid mellom alle ansatte på Norsk handverksutvikling inklusiv oss tre stipendiater. For meg startet samlingen med oppmøte i Leeds, mens de to andre stipendiatene, Terje Granås og Tim Benjamin Davidsen allerede hadde vært i England en uke. (Jeg hadde ikke fått istand noen avtaler uka før “fellesuka”, men uka etter.)

I Leeds besøkte vi The Royal Armouries Museum, som har en av verdens største samlinger av våpen og rustninger.

Foto: Mona Løking

Mange av gjenstandene fra Tower of London, som er et av verdens eldste museum, finnes her.

Foto: Mona Løking

Fra Leeds fortsatte turen videre til Mathlock Bath og et meget gammelt og spennende hotell. Dagen etter ble vi hentet på hotellet og fraktet til National Stone Centre for å prøve oss på tørrmuring. På senteret traff vi Sally Hodgson som var tørrmurer og skulle være vår veileder de neste par dagene.

Oppgaven som skulle gjøres var å fjerne en sammenrast mur, for senere å bygge den opp igjen. De steinene som ble fjernet, ble sortert etter størrelse og type alt etter hvor de skulle tilbake i muren. Dette var et arbeid som krevde samarbeid fra gruppen og nyttig var også informasjonen Sally ga oss.

Fredag, etter frokost reiste Eivind Falk, Solveig Torgersen Grinder og jeg med bil og Eivind som sjåfør, sørover til Bath Spa. De andre gjorde seg klare til hjemreise. I Bath skulle Eivind og jeg besøke The Fashion Museum for å se på drakter.

På museet hadde jeg gjort avtale

Foto: Eivind Falk

med Elaine Uttley om å få se draktdeler fra magasinet. Det jeg hadde bedt om å få se nærmere på, var korsetter. Siden jeg hadde jobbet en del med “bondekorsetter”, ønsket jeg å få sammenlignet disse med motekorsettene i England.

Det kan godt være at disse engelske korsettene var inspirasjonskilden til de norske. Jeg hadde to timer til rådighet, hvor jeg kunne gjøre opptegninger og oppmålinger, studere snitt, stoffer og håndverksteknikker brukt i korsettene. I tillegg kunne jeg fotografere.

The Fashion Museet hadde også en draktutstilling, med draktdeler fra 1600- tallet og fram til i dag. I tillegg hadde de en rikholdig museumsbutikk med blant annet motebøker.

Nå fortsatte turen med tog til London, som skulle være min base noen dager framover.

Lørdag 28. august besøkte jeg Victoria and Albert Museum i South Kensington. Museet er oppkalt etter Prins Albert og dronning Victoria, og ble grunnlagt i 1852 som et museum. Senere i uken hadde jeg en avtale ved V & A, derfor var det spennende og få et inntrykk av hvilke gjenstander som var å finne på museet på forhånd.

Dagen etter hadde jeg en avtale med Stephanie Selmair som er medeier i firmaet Past Pleasures, om å komme til firmaets lokaler i Witley. Jeg tok toget dit sammen med Eivind og kom til et lokale med mengder av gamle drakter. Stephanie og hennes samarbeidspartner Mark Wallis kopierer historiske klær som blir brukt på ulike historiske steder i England. De gjør en fantastisk jobb innenfor dette området. Stoffer blir spesialvevet,

Foto: Mona Løking

smykker og spenner er ofte originale, kjøpt i antikvariatsforretninger. De kopierte klærne blir brukt som kostymer på for eksempel Tower of London og Hampton Court Palace.

Stephanie invitert meg med til Hampton Court Palace dagen etter, for å se kostymene i bruk. Dette ble litt av en opplevelse hvor jeg ble satt 500 år tilbake i tid og gikk rundt på palasset sammen med “Henrik VIII” og hans hoff. Her traff jeg også Mark Wallis som for anledningen var en av skuespillerne, kledd i flotte kostymer.

Disse to dagene sammen med Stephanie var helt fantastiske, interessant var det også å høre om måten de kopierte og rekonstruerte sine drakter på. Dette var ikke helt ulikt måten vi jobber på når vi rekonstruerer folkedrakter til bunader.

Foto: Mona Løktig

Tirsdag 31. august valgte jeg å ta toget tilbake til Bath for å besøke Jane Austen Centre og se draktene brukt i flere av filmene som bygger på Jane Austens bøker.

Senteret ligger i Gay Street og nettopp i denne gaten bodde Jane i 1805. Huset og utstillingen forteller om Janes år i Bath mellom 1801 og 1805.

I tillegg til å besøke dette senteret tok jeg en tur innom Fashion Museum blant annet for å kjøpe bøker.

Foto: Mona Løktig

Denne dagen hadde jeg også en avtale på V & A med Lesley Miller. Hadde tidligere vært i kontakt med henne med ønske om å få se korsettsnøreliv fra magasinet på V & A. Lesley hadde plukket fram livene jeg hadde bedt om. Her hadde jeg også to timer til rådighet, hvor jeg kunne fotografere og registrere disse draktdelene. Tiden gikk veldig fort, men jeg fikk gode opplysninger om bøker som omhandlet korsetter.

Foto: Mona Løking

Onsdag 1. september hadde jeg ingen ordentlig avtale, men ønske var å komme til Norwich for å se på prøvebøkene med ulike ullstoffer produsert nettopp her. Denne produksjonen skal ha foregått helt siden 1565. Det interessante med disse prøvebøkene er at de inneholder prøver på stoffer brukt i drakter i flere områder i Norge. Dette er spesielt i drakter fra 1700- tallet.

Uten noen endelig avtale satte jeg meg på toget og håpet å få noe nyttig ut av turen til Norwich. Jeg kunne uansett besøke gatene hvor veveriene hadde vært. Hadde ikke sittet lenge på toget før jeg fikk telefon fra Cathy Terry og spørsmål om jeg kom en tur til Norwich. Da jeg fortalte henne at jeg allerede satt på toget, var hun veldig positiv og ville hente meg på stasjonen. Vi spiste en rask lunsj før hun tok meg med til The Archive Centre, hvor prøvebøkene blir oppbevart mens museet de befinner seg på til vanlig, var under oppussing.

Foto: The Archive centre

Her fikk jeg virkelig se og bla i en skatt. Spennende var det å kjenne igjen stoffer brukt i folkedraktene hjemme.

Foto: Mona Løkting

Etter flere timer med studie av noen av disse spennende bøkene (rundt ti bøker til sammen), tok jeg turen til sentrum for å oppsøke området der veveriene hadde vært. Gata og området der de fleste veveriene hadde vært på 1600- og 1700- tallet heter Colegate, og der slapp taxien meg av. Gikk en runde i dette området og kunne se flere forholdsvis høye hus, som godt kunne rommet en damaskvevstol.

Etter nesten to meget lærerike uker i England satte jeg kursen hjem torsdag 2. september. Dette hadde vært hektiske dager med mange interessante inntrykk. Mye skulle jeg hatt bedre tid til og studert nærmere, men jeg har skaffet meg gode kontakter og muligheten til å komme tilbake senere.

Til slutt vil jeg takke Anne Laila Kvitvang som er norsk, men bosatt i England og jobber frilanse som tekstilkonservator. Hun har vært min døråpner i England og derfor gjort det mulig å treffe flere av disse interessante personene.

Foto: Mona Løkting

Røros med søm av røroslue

Foto: Mona Løking

Tradisjonell lue fra Røros, ørhuve. Her ei jentelue i brosjert silke med rosa silke “dusk” bak. Denne er festet på lua med knappnåler. Lua er kanta med svarte ripsbånd

Siste besøket før arbeidet med det avsluttende arbeidet startet, var Røros. På Husfliden Røros skulle Margot Sollie veilede meg i søm av lue fra Røros, “ørhuve” (ørelue).

Dette er ei trebladslue som blir brukt til kvinnebunaden på Røros. Lua som har en spesiell og særegen fasong, som finnes kun på Røros og på Fyn i Danmark.

Lua som består av ett midtstykke og to sidestykker har et mellomfôr i fast stiv kravestrie. I tillegg er den “polstret” med hamp.

På Røros skiller man på kjerring- og jentelue og jeg valgte å sy kjerringlue. Snittet på luene er det samme, men stoff og fargesammensetning er forskjellig.

Kjerringlua som jeg skulle sy er helsvart i “beslagssilke”, men føret med farget bomull.

Bak har lua en sløyfe som heter “dusk”. På kjerringlua er denne også svart. Under haka festes det en sløyfe av svart silkebånd. Denne kalles “hukkuband” (hakebånd).

Foto: Mona Løking

Arbeidet startet med å klippe ut alle delene etter et fast mønster, og både hovedstoff og fôr ble kastet over for hånd. Kravestrien stikkes til bomullsfôret med maskin og dette er den eneste maskinsømmen. Resten av lua sys for hånd. Sammensyningen gjøres med små kastesting på det innbrettede sømmonnet, fôr og hovedstoff hver for seg. Etter at linhampen er stukket på fôret, blir fôr og hovedstoff lagt vrangle mot vrangle og kastet sammen rundt kanten. Rundt lua blir det sydd på et svart bånd i ripseffekt. Knytebåndet er et smalt bomullsbånd som skal knytes under haken og det er i dette båndet det løse “hukkubandet” blir festet.

Under arbeidet med lua oppdaget jeg igjen at det var viktig å ha en dyktig fagperson til å veilede meg. En person som hadde lang erfaring med å sy denne typen lue og hadde studert de tradisjonelle luene grundig.

Dette gjorde at når jeg for eksempel skulle sette i en holdetråd foran på midtstykke og fikk beskjed om å trekke denne til, passe stramt, måtte få vist hvor mye “passe stramt” er. Dette er kunnskap som kun kan overføres direkte ved å “gjøre” arbeidsoperasjonen med fagpersonen tilstede.

Margot Sollie vise meg hvordan hampen som er ferdig kardet, skal legges på vrangen av luefôret.

Foto: Mona Løktig

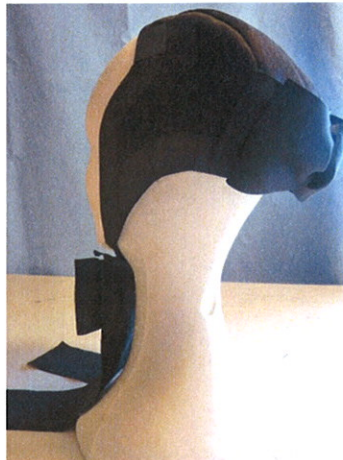
Da jeg kom hjem, ønsket jeg å sy jentelua av noen silkestoffrester jeg hadde, for å huske bedre gangen i arbeidet med å sy “ørhuve” fra Røros.

Jentelua er i motsetning til kvinnelua i blomstrete, gjerne lyse silkestoffer med rød “dusk” og gjerne et flerfarget “hukkuband”.

Jeg valgte et lys brosjert silkestoff til min lue.

Nysydd jentelue fra Røros

Nysydd kjerringlue fra Røros

Foto: Mona Løking

Når disse luene er sydd, er det viktig å se på dem som frittstående draktplagg, men de hører til Røros kvinnebunad. Denne lua skal derfor ikke brukes til andre typer bunader.

Det er viktig innenfor bunadbruken at plaggdeler fra ulike områder ikke blir brukt om hverandre. Dette er fordi ulike områder har hatt forskjellig draktskikk, og dette vises også spesielt i hodeplagget.

Håndverksdagene, veileder og forskningsdagene

I tillegg til å lære ulike teknikker av fagpersoner og studere draktmateriale på ulike museer, har jeg også hatt andre oppgaver i denne stipendiatperiode.

Jeg har deltatt på håndverksdagene på Maihaugen sammen med lærlinger i bunadtilvirkerfaget og håndverkere innenfor andre tekstile håndverksfag. Her har vi demonstrert ulike teknikker og jeg har tatt interesserte med i tekstilmagasinet for å se på drakter der.

Foto: Mona Løking

Ved flere anledninger har jeg vært på besøk hos veileder, Jon Fredrik Skauge for å prøve ut ulike teknikker og diskutere ulike drakter. Drakter, eller deler av drakter som jeg i ettertid har sydd for å prøve ut snittet og teknikkene.

Dette har blant annet vært korsettsnørliv, ulldamask liv fra 1700-tallet, kvinnebunad fra Orkdal med empiresnitt og mønsteravtak på kort trøye, som jeg i ettertid har sydd på tradisjonelt vis.

Foto: Mona Løkting

Som stipendiat har jeg hatt mulighet til å delta på forskningsdagene i Oslo, sammen med

NHU og de andre stipendiatene.

I 2009 var det i tillegg lansering av boka Living Craft i litteraturhuset, der også stipendiatene hadde bidratt med en artikkel. Denne høsten hadde jeg sydd to liv, hvor jeg hadde brukt ulike teknikker, ett for hånd og ett på maskin.

Foto: Mona Løkting

I 2010 var vi igjen på plass i Oslo i forbindelse med forskningsdagene, og denne gangen hadde jeg med blant annet et håndsydd korsettsnøreliv.

Formidling, presseoppslag og andre aktiviteter.

Mye av tiden etter at jeg kom tilbake fra England høsten 2010, har vært brukt i tekstilmagasinet på Maihaugen med å ta av mønster. De har blitt bearbeidet / innrettet før lerretsmodell har blitt sydd.

Ved mønsteravtak har jeg prøvd ut ulike teknikker som jeg har dokumentert. Senere har disse mønstrene blitt gradert.

Ulike snitt har blitt vurdert og sammenlignet, både direkte i plagget og senere i mønstrene etter at de har blitt tatt av.

Ved å dokumentere plaggene og snittet på ulike måter, gir det en grundigere analyse av plaggets snitt, tilpassing og utførelse.

Foto: Hanne Bergseth

I løpet av tiden som stipendiat har jeg også formidlet mitt arbeid, både gjennom egne artikler, foredrag og ved å ha blitt intervjuet i ulike aviser og tidsskrifter. Jeg har også vært deltager på ulike seminarer, kurs og utstillinger.

Sammendrag

Ved å være stipendiat innen tekstil i tre år har jeg hatt mulighet til å utvikle meg på en faglig praktisk måte. Fagområdet er bunad, og i disse tre årene var mønster, snitt og tilpassing det jeg skulle fordype meg i. Dette har også gått som en rød tråd igjennom hele perioden, selv om jeg også har hatt mulighet til å prøve ut andre teknikker på deler av drakta der tilpassing ikke er så sentrale.

Bunad er klær, festklær, men allikevel ikke som andre klær. I bunaden ligger det mye følelse, men også mye tradisjon, normer og regler. Bunaden er også utrolig forskjellig i ulike områder, den har ulike bakgrunn og historisk tilhørighet.

Som stipendiat hadde jeg ingen geografisk begrensning, men hele Norge som område. Jeg valgte å konsentrere meg om bunader som bygger direkte på folkedraktskikken. Dette vil si rekonstruerte- og bunader i en ubrutt tradisjon.

Bunader som er konstruert på 1900-tallet har jeg holdt utenfor, selv om mange av disse også trenger en "ansiktsløftning" i forhold til snitt og tilpassing.

Det finnes mange rekonstruerte bunader fra ulike områder av landet. Mange dyktige fagpersoner har lagt ned et enormt godt og grundig arbeid med å finne fram til den tidligere draktskikken i sitt område og videreføre dette til dagens bunadbruk. Dette er drakter som

bygger på ulike tidsperioder innenfor motesvingningene i Europa. Det finnes også bunader som har gått fra å være en folkedrakt til å bli brukt som bunad. Siden jeg hadde så mange ulike rekonstruerte drakter å velge i, måtte jeg bestemme meg for hvilke jeg ønsket å se nærmere på.

Ønsket var å lære mer praktisk om utførelsen av bunader der snittet og tilpassingen avvek tydelig fra hverandre og der også bakgrunnen var forskjellig.

En periode i Setesdalen med direkte praktisk veiledning av en fagperson, ga meg stor forståelse for hvordan kvinnebunaden skal sys og tilpasses på kroppen. Dette er en bunad i ubrutt tradisjon med et snitt som kan føres tilbake til middelalderen. Der livet består hovedsakelig av seler, men som allikevel har regler for hvordan den skal sitte på kroppen.

I Sunnfjord lærte jeg søm og tilpassing av en annen type bunad med et liv som dekket store deler av overkroppen. Dette er en rekonstruert bunad, der originalmaterialet har et snitt som går tilbake til renessansen. Viktig var det her å få direkte praktisk opplæring av en fagperson med lang erfaring i å tilvirke denne bunaden. Fagpersonen som var min veileder i dette arbeidet, har stått sentralt i rekonstruksjonsarbeidet og med lang erfaring i bunadproduksjonen.

Dette var to eksempler på direkte overført praktisk håndverkskunnskap.

Tanken bak stipendiatopplæringen er at stipendiaten skal lære av en tradisjonsbærer ved å få direkte praktisk opplæring gjennom å utøve faget. Innenfor bunadtilvirkerfaget er dette tilnærmet umulig, siden folkedrakta som bunaden bygger på, gikk ut av bruk for over 100 år siden. Mange av de tradisjonelle teknikkene og tilpassingen forsvant når bruken av drakta ble borte.

Jeg har derfor brukt ulike metoder for å tilegne meg det praktiske arbeidet som ligger i folkedraktene, der snitt og tilpassing er elementer jeg har sett spesielt på.

Nå har jeg nevnt eksempler på to ulike bunader med ulik bakgrunn og totalt forskjellig snitt. Opplæringen med tilvirkingen av disse to bunadene har vært tilnærmet lik. Jeg har fått direkte praktisk overført håndverkskunnskap av fagpersoner som har jobbet med nettopp disse draktene over lang tid.

I tillegg til disse, har jeg fått direkte overføring av tilvirking av andre draktdeler der jeg har vært igjennom hele arbeidsprosessen.

En annen måte for å tilegne meg kunnskap om folkedraktenes tilvirking, snitt og passform, har vært selvstudium. Dette har vært å studere draktmateriale i ulike tekstilmagasiner, enten alene eller sammen med fagpersoner innenfor det tradisjonelle. Her har jeg vært så heldig å få tegne av mønstre og studere sømteknikker på flere plagg for å kunne sammenligne.

Sentralt i perioden har også mønsterutforming vært. Noe av dette har jeg lært av personer som har jobbet mye med gradering, og noe har jeg prøvet ut selv.

Etter å ha erfart ulike metoder for å tilegne meg praktisk kunnskap på, er jeg ikke i tvil, det er den direkte overførte kunnskapen som er den viktigste. Mye av det immaterielle er umulig å lese seg til i ei bok eller å lese ut av et ferdig plagg.

Jeg har lært utrolig mye igjennom disse tre årene. Har truffet mange hyggelige og dyktige fagpersoner og derfor skaffet meg et godt og nyttig nettverk.

Jeg føler jeg har fått en god oversikt over likheter og ulikheter i bunadene våre, samtidig som jeg også har hatt mulighet til å bli kjent med og sammenligne disse med drakter fra andre land.

Til ettertanke

Det finnes mange dyktige tekstilhåndverkere her i landet og siden bunaden består av mange teknikker, er det behov for kunnskap om disse teknikkene og at noen kan utføre dem. Dette er teknikker som bør bevares ved at de videreføres direkte, gjerne til yngre personer og ikke bare blir dokumentert i bøker.

Nå som mye av bunadproduksjonen blir utført i utlandet, er det viktig at noen tar ansvar for å ivareta og videreføre håndverket som ligger i bunaden, også her i landet.

Det er synd at bunaden har blitt en så kommersialisert vare, at mange har valgt å flagge ut produksjonen for å tjene mest mulig penger på den. At bunaden endrer uttrykk og at materialet blir et annet ved å få den tilvirket utenfor landet er en side, men at vi mister den immaterielle kunnskapen ved ikke å produsere den her er kanskje det mest beklagelige.